

М.В. Петровський, канд. філол. наук, доцент
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

НАЦІОНАЛЬНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розглядаються концептуальні засади загальнонаціональної стандартизації навчальних програм з іноземних мов для студентів магістратури нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів України з урахуванням завдань інтеграції освітянських систем до Болонського процесу. Аналізуються сучасні загальноєвропейські тенденції щодо міжнародної стандартизації освітньо-кваліфікаційних рівнів. Запропоновано шляхи змістової уніфікації вхідних і вихідних вимог до мовної компетенції студентів магістратури та можливу методичку оцінювання знань і навичок.

Ключові слова: навчальна програма, освітньо-кваліфікаційний рівень, мовна компетенція.

Входження України в Болонський процес вимагає від кафедр іноземних мов вищих навчальних закладів докорінної перебудови навчальних програм, за якими ведеться підготовка бакалаврів і магістрів нефілологічних спеціальностей. Водночас ознайомлення з новими вітчизняними підручниками з англійської мови, матеріалами наукових конференцій, спілкування з колегами, нарешті екскурс по сайтах вищих навчальних закладів України – усе це приводить до думки, що концепція перших двох освітньо-кваліфікаційних рівнів має надто вільне тлумачення. Здається, що скільки кафедр іноземних мов, стільки й точок зору на те, чому треба вчити майбутнього бакалавра чи магістра. Як результат, вступні іспити з англійської мови до "чужої" магістратури, або аспірантури стають драматичним випробуванням для окремих вступників, а далі й саме навчання за незвичними вимогами нового академічного середовища.

Можливо, звучить парадоксально, але очевидно, що конче необхідно задуматись над тим, як, окрім інтернаціональної мобільності студентів за Болонською системою, забезпечити внутрішню всенациональну мобільність студентів вищих навчальних закладів України.

Спробуємо розібратися з уніфікацією тих базових параметрів, якими оперує кожна кафедра іноземних мов, розробляючи свою програму курсу, зокрема англійської мови, для студентів магістратури нефілологічних спеціальностей, а саме: а) рівень мовної кваліфікації вступників і б) кінцеві кваліфікаційні вимоги до випускника магістратури. Знаючи ці ключові А і Б, досить просто визначити змістове наповнення курсу й обрати найефективніше методичне забезпечення для конкретного навчального процесу.

Що єднає не тільки різноманітні але й суперечливі точки зору на зміст курсу іноземної мови для магістрів – це делікатне замовчування того, яка ж принципова різниця між бакалавром, та магістром і, відповідно, чим концептуально відрізняються цілі двох навчальних курсів.

Невизначеність, або ж недостатня визначеність освітніх рівнів, а тим більше – їх загальнонаціональна уніфікація – це проблема зовсім не українська. Десять років імплементації Болонської системи так ще і не привели до міжнародної стандартизації кваліфікативних параметрів освітнього рівня "Магістр" хоча б в Європі, про що свідчить наявність в країнах, які вже є учасниками Болонського процесу, щонайменш, дев'яти концептуально й термінологічно різних типів магістерського ступеня. Говард Дейвіс у ретельному дослідженні 2009 року *Survey of Master Degrees in Europe* констатує: "The array of academic titles awarded for successful completion of Master programmes is wide. Even where the term 'Master' and the abbreviation 'M' is used, there is only limited pan-European understanding of how different Masters stand in relation to each other." Далі автор наводить перелік сучасних різновидів магістерського ступеня в країнах Європи: 'Research Master', 'professional Master', 'continua-

tion Master', 'consecutive Master', 'advanced Master', 'top Master', 'lifelong Master', 'European Master', 'international Master' are terms which reveal the shortcomings of the apparently common language of description"[1: 68].

Треба віддати належне фундаторам Болонського процесу, які намагаються привести до єдиного європейського знаменника національні системи вищої освіти на старому континенті. Для конвертації ступенів освіти планується розробка типових навчальних планів, пріоритет віддається компетентності, але насторожує те, що виміром її знов-таки обирається довжина та кількість курсів, оцінювана в набраних кредитах. До цього чомусь приплітається наявність реальних вакансій на ринку праці, чітке відокремлення від аспірантури та формальна акредитація. Марно витратити час, аби знайти в численних документах Болонського процесу конкретне визначення принципової якісної різниці між бакалавром і магістром. Натомість декларуються заяви про наміри розробити загальноєвропейські кваліфікаційні дескриптори освітніх рівнів. Благородне бажання й місія розробників заслуговують на повагу, проте не можна не помітити наскільки плутано вони пояснюють, як це збираються робити. Очевидно одне, що до цього часу, окрім кількісного мірила у вигляді числа кредитів, так і не розроблена остаточно й чітка європейська стратегія щодо оцінки кваліфікації фахівців зі ступенями бакалавра і магістра.

В Україні розробники навчальних програм, зрозуміло, мають керуватися діючою національною системою законодавчого і нормативно-правового регулювання вищої освіти. Проаналізуємо відповідні положення чинного, на момент написання цієї статті, Закону України "Про вищу освіту" № 2984-III зі змінами від 19 січня 2010 р. [2]. Для зручності порівняльного аналізу розташуємо сквілінеарно визначення освітньо-кваліфікаційних рівнів у вигляді таблиці:

Таблиця 1

Порівняльний аналіз освітньо-кваліфікаційних рівнів

Закон України "Про вищу освіту" № 2984-III зі змінами від 19 січня 2010 р.

<i>Бакалавр</i>	<i>Магістр</i>
Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.	Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Беручи до уваги динамічний характер української законодавчої системи, доцільно аналіз поширити і на останню редакцію Проекту Закону про вищу освіту, розробленого депутатами України Полохалом В.І., Давимукою С.А., Курилом В.С. Проект було зареєстровано у Верховній Раді за № 6194 від 16.03.2010, а на засіданні 07.04.2010 прийнято за основу (див. табл. 2).

Порівняльний аналіз освітньо-кваліфікаційних рівнів

<i>Проект Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція), поданий до Верховної Ради 11.03.2010 і прийнятий за основу 07.04.2010 [3]</i>	
<i>Бакалавр</i>	<i>Магістр</i>
<p>Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти, який здобувається на основі повної загальної середньої освіти і передбачає оволодіння особою відповідною освітньо-професійною програмою та набуття компетенцій для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.</p>	<p>Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти, який здобувається на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра і передбачає оволодіння особою відповідною освітньо-професійною програмою та набуття компетенцій для виконання завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності або ж первинних посад наукових та науково-педагогічних працівників.</p>

Визначення освітньо-кваліфікаційних рівнів у новій редакції закону помітно виграють через змістову конкретизацію та стилістичну правку формулювань. Зважаючи на перспективу, зорієтуємось на положеннях прийнятого у квітні 2010 проекту Закону "Про Вищу освіту". Очевидно, що ключовими відмінностями освітньо-кваліфікаційного рівня магістра визначені готовність до інноваційного характеру діяльності та перспектива кар'єри науковця і викладача. Цікаво, що запропоноване тлумачення освітнього рівня "Магістр" у новому Законі України дуже близьке по суті до чіткого національного стандарту Канади, запровадженого в 2007 р., де основною якісною відмінністю магістра визначена саме підготовка до науково-дослідницької діяльності.[4].

Хотілося би сподіватись, що незабаром кафедри іноземних мов покладуть зазначені характеристики освітньо-кваліфікаційних рівнів "Бакалавр" та "Магістр" в змістову частину цілей та завдань робочих програм своїх навчальних дисциплін.

Окрім концептуального визначення цілей та завдань курсу іноземної мови, важливими параметрами є, по перше, кваліфікатори рівнів мовної компетенції студента на початку та наприкінці навчального курсу певної дисципліни, а по друге – це кількість оціночних одиниць, яким відповідає освітня вартість конкретного навчального курсу, а тим самим – й відносна вагомість отримуваних при цьому знань, опанованих навичок і вмінь.

Таким чином, окрім рівнів знань, навичок і вмінь на вході та виході навчального курсу, розробнику програми конче необхідно мати в якості інструменту ще й загально визнану одиницю виміру досягнень студента. На сучасному етапі запровадження кредитно-модульної системи нерідко спостерігається помилкове ототожнювання одиниці виміру досягнень студента і того, що в Болонській системі позначено словом "кредит", яке фігурує у складі абревіатури ECTS – European Credit Transfer System. На перший погляд, ECTS своєю англійською назвою обіцяє інструмент перекладу операційних понять різних освітянських систем і форматів Європи. Проте, як виявляється, це лише "європейська система перезарахування залікових одиниць трудомісткості". Міністерство освіти та науки України дає таке тлумачення кредиту: "Кредити є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів

курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що вимагається для їх завершення. Вони відображають кількість роботи, якої вимагає кожен блок курсу, відносно загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто лекції, практична робота, семінари, консультації, виробнича практика, самостійна робота – в бібліотеці чи вдома – і екзамени чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням. ECTS, таким чином, базується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами" [5].

Виявляється, що кредит – це лише одиниця виміру трудових затрат студента, а не отриманих ним в результаті цих зусиль знань та реально набутих навичок і вмінь. Більш того: "Кредити ECTS – це скоріше відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження студента. Вони лише визначають, яку частину загального річного навчального навантаження займає один блок курсу в закладі чи факультеті, який призначає кредити" [5].

Інакше кажучи, на що саме викладач та студент витрачають навчальний час вартістю в один кредит – це справа кожного окремого навчального закладу. Висновок досить парадоксальний, адже Болонський процес ініціювався як шлях до певної уніфікації освітянських систем в Європі й приведення їх до загальновизнаного знаменника виміру. А тут виявляється, що цей знаменник зовсім і не знаменник, а лише відносний показник. У зазначених матеріалах МОН України на запитання: "*Чи існує зв'язок між кредитами ECTS і рівнем чи складністю розділу курсу?*" – дається категоричне заперечення: "*Немає жодного зв'язку між цими двома поняттями*". Там же підкреслюється, що "*Рівень розділу курсу не може визначатися кредитами ECTS. У ECTS рівень розділу курсу описується в інформаційному пакеті закладом, що запрошує*" [5].

На цьому місці розробник планів та програм навчального процесу втрачає цікавість до поняття "кредит", оскільки, як виявляється, це "відносне мірило навчального навантаження студента", не має аж ніякого відношення до проблем міжнародної стандартизації та уніфікації змістовно-якісного аспекту рівнів знань, навичок і вмінь.

Виникає питання, а якими ж сучасними міжнародними стандартами треба керуватися, розробляючи навчальний курс певної дисципліни? Для курсу "англійська мова", відповідь, здається, є – це "Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання" [6], розроблені Відділом сучасних мов Комітету освіти Ради Європи, та прийняті в 2001 р.

Зазначені Рекомендації Ради Європи надають уніфіковану основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі. Тут у доступній формі подано види мовної діяльності та параметри рівнів знань і мовленнєвих навичок. Цей опис включає також культурний контекст, у якому існує та розвивається мова. Рекомендації чітко визначають рівні мовлення, що дозволяє досить просто оцінювати процес набуття знань та навичок.

Створюючи спільну основу для точного опису цілей, змісту і методів навчання, Рекомендації посилюватимуть прозорість курсів, планів та кваліфікацій і сприятимуть міжнародній співпраці в галузі викладання сучасних мов.

Міжнародний колектив авторів Рекомендацій дуже ефективно підійшов до розгляду такого надзвичайно складного явища, яким є людська мова, розділивши мовну компетенцію на окремі компоненти. Спілкування пронизує усе людське існування. Види компетенцій, відокремлені і комплексно класифіковані у їх взаємодії.

Комунікативна мовленнєва компетенція в Рекомендаціях розглядається як така, що складається з певних компонентів: *лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного*. До кожного з цих компонентів входять, зокрема, знання, вміння і навички.

Розробники мовних рекомендацій провели вичерпний пошук існуючих підходів до визначення рівнів мовної компетенції, виконали надзвичайно ретельний аналіз результатів їх інформаційних шукань та запропонували інтегровану модель з шести головних рівнів володіння мовою.

Таблиця 3

Елементарний користувач (Basic user)	A1 – Інтродуктивний (breakthrough)
	A2 – Середній (waystage)
Незалежний користувач (Independent user)	B1 – Рубіжний (threshold)
	B2 – Просунутий (vantage)
Досвідчений користувач (Proficient user)	C1 – Автономний (effective operational proficiency)
	C2 – Компетентний (mastery)

У 2005 році саме цю модель використав творчий колектив українських науковців, які за участю Британської Ради в Україні підготували детально розроблену працю під назвою "Програма з англійської мови для професійного спілкування", що була рекомендована Міністерством освіти і науки України у якості Національної програми для університетів (*Лист Міністерства освіти і науки України № 14/18.2-481 від 02.03.2005 р.*) [7]. Зазначена програма встановлює параметри викладання та вивчення, що відповідають визнаним у світі кваліфікативним вимогам і забезпечує стандартизовану базу для розробки університетських курсів і планів відповідно до професійних потреб студентів та очікувань суспільства.

Відповідно до Державного стандарту базової та повної середньої освіти, випускники шкіл повинні відповідати рівню B1+. За вимогами Програми з англійської мови для професійного спілкування, бакалаври мають досягати рівня B2, а випускники магістратури – B2+ для спеціальностей, які вимагають менш складної мовної поведінки та C1 – для більш складної лінгвістичної компетенції, залежно від різновиду здійснюваних професійних функцій.

Важливо те, що розробники Програми з англійської мови для професійного спілкування взяли за основу рівні мовної компетенції, оцінювані за вимогами Міжнародної системи тестування англійської мови (IELTS). Співвідношення стандартів Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та рівнів IELTS має такий вигляд:

Таблиця 4

Рівні IELTS / стандарты Загально- європейськ. рекоменд.	Магістерські курси		Бакалаврські курси	
	Вимагають складної мовної поведінки, напр., медицина, право, бізнес, журналі- стика	Вимагають менш складної мовної поведінки, напр., техніка, матема- тика, хімія	Вимагають скла- дної мовної по- ведінки, напр., інженерні науки, прикладні спеці- альності	Вимагають менш складної мовної поведінки, напр., громадське хар- чування, тварин- ництво
7,5+ (C2)	Прийнятний	Прийнятний	Прийнятний	Прийнятний
7,0 (C1)	Імовірно прийнятний	Прийнятний	Прийнятний	Прийнятний
6,5 (B2+)	Потребує ви- вчення мови	Імовірно прийн- ятний	Прийнятний	Прийнятний
6,0 (B2)	Потребує ви- вчення мови	Потребує ви- вчення мови	Імовірно прийн- ятний	Прийнятний
5,5 (B2)	Потребує ви- вчення мови	Потребує ви- вчення мови	Потребує ви- вчення мови	Імовірно прийн- ятний

У програмі чітко проведена якісна межа між рівнем мовної компетенції для бакалаврів (B2) та магістрів (C1) за чотирма видами мовних навичок: аудіювання, усне спілкування та мовлення, читання, письмо. Відмінності подано у вигляді "дескрипторів" мовної компетенції, яка у магістра, звичайно, повинна бути більш високого рівня. Принципово, програма для ма-

гістра відрізняється наявністю курсу Academic Writing in English, де, окрім розвитку навичок та вмінь письмового наукового інформаційного обміну, значна увага приділяється також ґрунтовним вимогам до навичок усної презентації письмових проєктів. У такому вигляді мета та зміст програми для магістратури цілком може задовольнити завдання підготовки студентів до виконання завдань фундаментально-теоретичного, науково-практичного та інноваційного характеру.

Разом з тим параметри Програми з англійської мови для професійного спілкування не збігаються з діючими обсягами навчального часу на викладання іноземної мови в магістратурі. Так, за Програмою це 216 так званих "контактних годин", які вимірюються шести кредитами, а за галузевим стандартом вищої освіти для студентів, наприклад, економічних спеціальностей [8] – це 108 навчальних годин і 2 кредити.

Докорінно має змінитися структура і зміст кінцевого контролю знань у магістратурі. Хоча Програма з англійської мови для професійного спілкування пропонує готовий формат іспиту лише для бакалаврату, треба розуміти, що кожний навчальний заклад може розробляти на базі його структури свій варіант оцінки знань на інших етапах курсу іноземної мови, як і встановлювати вагомість кожного окремого виду мовленнєвої діяльності, відповідно до професійних потреб кожної конкретної спеціальності:

Таблиця 5

Вміння	Кількість завдань	Орієнтовний час на виконання	Вагомість
Частина 1 Аудіювання	2-3	20-30 хвилин	25%
Частина 2 Говоріння	2-3	10-15 хвилин	25%
Частина 3 Читання	3-5	50-60 хвилин	25%
Частина 4 Письмо	2	45 хвилин	25%

Очевидно, що така непроста процедура оцінки знань і навичок може бути реалізована лише за умови запровадження інформаційних технологій для автоматичної оцінки певних видів мовної компетенції. Сама схема традиційного іспиту має докорінно змінитись, а його проведення вимагає вузької спеціалізації викладачів іноземної мови. Інакше кажучи, доцільно, щоб іспит приймала екзаменаційна бригада, до складу якої входить чотири групи викладачів, які спеціалізуються на одному з вищезазначених видів мовної компетенції. За умови організації роботи у такий спосіб, студент міг би скласти весь іспит за дві години тридцять хвилин, поспідовно переходячи від однієї аудиторії до іншої. На додаток, подібна організація тестування звела би до мінімуму суб'єктивний фактор в оцінюванні знань та навичок студента.

Список літератури:

1. **Davies H.** Survey of Master Degrees in Europe / Howard Davies. Brussels : European University Association, 2009. – 83 p. – ISBN: 9789078997108.
2. Закон України "Про вищу освіту" № 2984-III зі змінами від 19 січня 2010 р. / Верховна Рада України. – К. : 2010. – 53 с. – Режим доступу до закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
3. **Полохало В.І.** "Про вищу освіту" : Проект Закону України / В.І. Полохало, С.А. Давимука, В.С. Курило. – К. : Верховна Рада України, 2010. – 75 с. – Режим доступу до документу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37291.
4. Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada/ The Council of Ministers of Education. – Toronto : The Council of Ministers of Education, 2007 – Режим доступу до документу: <http://www.cicic.ca/docs/cmec/QA-Statement-2007.en.pdf>
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / [М.Ф. Степко, Я.Я. Боллобаш, В.Д. Шинкарук,

В.В. Грубіяню та ін.]; за редакцією В.Г. Кременя. – К.: ТДПУ, 2004. – 147 с. – Режим доступу до документу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/nvch.doc>.

6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва] – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с. – ISBN 966-7043-67-3.

7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Колектив авторів: Г.С. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін.]. – К.: Ленвіт, 2005. – 199 с. – ISBN 966-7043-87-8.

8. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напрямку 0501 – "Економіка і підприємництво" / [Колектив авт. під загал. керівн. А.Ф. Павленка]. Серія: Галузеві стандарти вищої освіти України. – К.: КНЕУ, 2002. – 125 с.

Н.В. Петровський

НАЦИОНАЛЬНАЯ СТАНДАРТИЗАЦИЯ УЧЕБНЫХ ПРОГРАММ ПО ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ ДЛЯ СТУДЕНТОВ МАГИСТРАТУРЫ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Рассматриваются концептуальные основы общенациональной стандартизации учебных программ по иностранным языкам для студентов магистратуры нефилологических специальностей высших учебных заведений Украины с учетом задач интеграции образовательных систем в Болонский процесс. Анализируются современные общеевропейские тенденции в международной стандартизации образовательно-квалификационных уровней. Предложены пути содержательной унификации входных и выходных требований к языковой компетенции студентов магистратуры и возможная методика оценки знаний и навыков.

Ключевые слова: учебная программа, образовательно-квалификационный уровень, языковая компетенция.

N.V. Petrovsky

NATIONAL STANDARDIZATION OF COURSE PROGRAMS IN FOREIGN LANGUAGES FOR NON-PHILOLOGICAL MASTER STUDENTS

Conceptual framework is considered as to the national standardization of course programs in foreign languages for non-philological master students of the Ukrainian higher educational institutions in view of challenges of integrating the educational systems into the Bologna Process. Current pan-European trends in international standardization of education and proficiency levels are examined. Ways are suggested for conceptual unification of the input and output requirements for language competence of the master students and possible methods are discussed as regards assessment of knowledge and skills.

Key words: course programme, education and proficiency level, language competence.

